

HUN IS HET KONINKRIJK

Annie Sanders

In de nog schemerige wintermorgen kraakt op 't erf van boer Hoogstee de staldeur open. De baas met zijn zoon en twee knechts, druk bezig de koeien te melken, zien op 't bekende geluid gelijktijdig om. Er is geen verbazing in hun ogen als ze 't sjofele mannetje opmerken, dat met een papieren zak in de hand op de drempel verschijnt.

„Zo Jannes, wat ben je weer vroeg!” zegt de boer. „De hanen zijn amper uitgekraaid of jij staat er al!”

Het kereltje bij de deur grijnst onnozel. Slap zwaait zijn arm de zak omhoog. Uit heel zijn gedrag blijkt duidelijk dat het met zijn verstand niet is wat het wezen moet.

„'t Is toch zaterdag, boer!” antwoordt hij traag.

Hoogstee lacht, maar schudt tegelijk het hoofd.

„Je bent in de war, Jannes. 't Is de dag voor Kerstmis!”

„Da's toch hetzelfde!” houdt de ander vol. „Dan is 't morgen toch zondag!”

Weer lacht de boer.

„Als je zo doorgaat, dan heb je nog gelijk ook. Kom maar hier met je collectebus!”

Hij diept zijn tabaksdoos op, haalt er een fikse pruim uit en hevelt die over in de gretig opengehouden zak van het mannetje. Zijn zoon en de knechts volgen zijn voorbeeld. Tevreden grijnzend, maar zonder bedanken sjokt Jannes op zijn veel te grote schoenen de stal weer uit. Ze kijken hem na tot hij 't erf af is, gaan dan weer aan 't melken.

„Hij is toch nog niet zo gek of hij weet dat kerstdagen zondagen zijn!” merkt de oudste knecht onderdehand op.

„Ze moesten zo iemand in een gesticht doen!” meent Geurt, de zoon, gemelijk. „Hij verschandaliseert het hele dorp met dat geschooi langs de huizen!”

Moeder Hoogstee, die eens komt horen of ze al brood snijden kan, vangt de woorden van haar jongen op.

„Foei,” zegt ze berispelend, „schaam je wat! De man doet toch geen kwaad, en als-t-ie nou nog om cènten kwam vragen Wat maken zo'n paar handenvol tabak uit? Wou jij buurman Kollema soms achterna, die hem net zo vaak weggejaagd heeft tot de stumper met een grote boog om z'n boerderij heen is gaan lopen?”

Geurt zwijgt. Buurman Kollema, de rijke gierige boer van de Oranjehoeve, die voor geen mens wat over heeft? Nee, met zó iemand wil hij voor nóg zoveel niet op één lijn staan!

Baas Hoogstee valt trouwens zijn vrouw bij.

„Je hebt gelijk moeder, mensen als Kollema moet je beschamen en Jannes loopt niemand in de weg. Dat schijntje tabak in de week zal ons niet armer maken. Denk aan de beker koud water uit Mattheüs 10, Geurt. Je moet het maar es opzoeken, 't is het laatste vers!”

Ja, 't is een treurig geval met Jannes. Geboren met een bekrompen verstand, is hij feitelijk altijd een verschoppeling geweest. Dat was hij als kind voor zijn broertjes en zusjes en ook voor zijn moeder, een door 't harde leven verbitterde weduwe, die haar elf spruiten met straffe hand regeerde en, toen ze hen met haar slof niet meer baas kon, beurtelings van de pook en de matteklopper gebruik maakte, om haar opvoeding de nodige kracht bij te zetten. Het sprak wel vanzelf dat Jannes, de „sukkel”, die alles verkeerdt deed en geen boodschap fatsoenlijk overbracht, de grootste portie van die straf oefeningen te incasseren kreeg en daarbij nog braaf werd uitgelachen door de overige leden van 't gezin, die zonder uitzondering pientere klanten waren. Er was maar één mens die geduld met hem had.

Dat was zijn grootvader, een stille in zichzelf gekeerde man, die met 't maken van bezems en boenders de schrale beurs van zijn schoondochter nog wat hielp vullen.

Toen de afgesloofde vrouw op ruim veertigjarige leeftijd stierf, hadden drie van haar kinderen het ouderlijk huis al verlaten. De anderen werden door ooms en tantes uit naburige dorpen meegenomen, behalve Jannes. Niemand van de familie bleek bereid om de zorg voor zo'n onnozele hals op zich te nemen. Zo bleef Jannes bij grootvader,

de enige vriend in zijn triest bestaan. Bij grootvader, die al zijn tijd en liefde aan 't misdeelde kleinkind gaf, die hem met eindeloos geduld leerde knutselen en hem op zijn manier vertelde van de gróte Kinder-vriend, de Heere Jezus, bij Wie hij met al zijn zorgen terecht kon en voor Wie het niets uitmaakte dat hij maar zo'n klein verstand had. Wat Jannes van die verhalen begrepen en onthouden heeft, valt moeilijk te zeggen. Maar zéker is, dat de jaren van rustig samenwonen met de oude man voor hem de gelukkigste van zijn leven geweest zijn. Na grootvaders dood — Jannes was toen net vijftien jaar — begon het getob opnieuw. Van leren was bij hem nooit veel terechtgekomen, al had zijn moeder en later zijn grootvader hem wel geregeld naar school gestuurd. Hij had maar zo'n beetje voor spek en bonen meege-daan en wist er nu op z'n vijftiende jaar nog weinig meer van dan op z'n zesde. Voor een vak was hij ook niet geschikt, dat wil zeggen: geen enkele baas had lust om 't met hem te proberen. Dus was er maar één oplossing: boerenknecht worden. Dat ging wel in 't dorp, er waren genoeg boeren die zo'n manasje-van-alles konden gebruiken. Maar het ging niet al te best met Jannes. Want, gewend als hij was aan het vrije leventje bij een oude eenzelvige man, kon hij zich nu moeilijk schikken naar een geregelde dag-indeling. Als hij het zich op een goeie dag in 't hoofd had gehaald om vandaag niet te melken, dan was 't een bolleboos die hem onder een koe prakkizeerde. En wanneer iedereen vast geloofde dat hij de varkens aan 't voeren was, lag hij prinsheerlijk in 't hooi of in 't stro en was heel zijn omgeving vergeten. Al die dingen waren oorzaak dat hij, vaker dan goed voor hem was, van adres veranderde. Tot op zijn één-en-twintigste jaar het burgerlijk armbestuur zich over hem ontfermde en hem tegen een matig kost-geld bij bejaarde mensen in 't dorp onderdak bracht. Daar is hij nú, dertien jaar later, nóg. Werken doet hij niet meer, althans niet op bevel. De oudjes laten hem maar aan zichzelf over en zijn al lang te-vreden als hij uit eigen beweging eens wat voor hen uit de weg zet. En nu geen mens hem meer ergens toe dwingt, is hij de kalmte en goedmoedigheid in persoon.

Eén buitenissige gewoonte heeft hij zich echter eigen gemaakt. Iedere zaterdagmorgen, soms al heel in de vroege, gaat hij er met een lege tabakszak op uit, om van elke boer „een pruimpje” los te krijgen.

Niet omdat ze hem thuis dat genotmiddel onthouden, maar omdat hij in al zijn achterlijkheid heel goed gemerkt heeft, dat de tabak die de boeren pruimen, duurder en dus van betere kwaliteit is dan die van zijn kostbaas. Op de meeste hofsteden in de omtrek krijgt hij zonder moeite wat hij verlangt. Hij is immers verder niet lastig, en laat zich na zo'n bezoek de hele week niet meer zien. Alleen Kollema, de schra-per van de Oranjehoeve, heeft hem zó vaak de toegang geweigerd en zelfs met de hond bedreigd, dat Jannes het tegenwoordig wel uit z'n hoofd laat om daar nog een stap op 't erf te doen. Zo gaat hij ook deze morgen voor Kerstmis dat huis op een afstand voorbij.

't Is die dag feest bij de Kollema's. Feest omdat morgen de geboorte van Christus herdacht zal worden? Wàs 't maar zo! De boer en zijn vrouw zijn uiterst modern. Naar de kerk gaan op eerste Kerstmorgen — zeker, dat doen ze. Je moet het Opperwezen niet helemaal wegcijferen uit je leven. Een kerstboom hebben ze ook, voor de neefjes en nichtjes. Er hangen nog pakjes aan, al moeten de ouders die natuurlijk zelf betalen. Maar de Kerstgeschiedenis wordt daar niet bij verteld, en een persoonlijk woord over de Zaligmaker der wereld krijgen de kinderen niet mee naar huis. Kollema staat met twee benen op de grond, beweert hij altijd, en verhalen die eeuwen geleden geschreven zijn, zeggen hem vandaag aan de dag niets meer.

Waarom het dan wèl feest is op de hofstee? De boerin is jarig, ze viert een kroonjaar en daar wordt in deze streek heel veel werk van gemaakt. Vanavond zullen alle familieleden uit de buurt op bezoek komen en dan zal Kollema voor één keer vergeten de hand op zijn portemonnee te houden. Er is ook een logee, een zuster van de boer, die ver weg in een ander deel van 't land woont en maar een enkele maal overkomt. En 't is zowel ter ere van háár als van de jarige, dat de baas direct na 't middageten de brik inspant, om met het hele gezin een rijtoertje door het dorp en de omgeving te maken.

Geurt Hoogstee, die dicht bij het land van Kollema een sloot staat uit te diepen, ziet uit de verte wat er gebeuren gaat.

„Nee maar, kijk nou eens!” wenkt hij z'n vader. „Daar gaan onze burenen, op d'r paasbest maar liefst!” „Ze zitten als haring in een ton!” lacht de jongste knecht, die er ook bij gekomen is.

Inderdaad, ruim zit het gezelschap niet. De oudste dochter op de bok naast haar vader, die met zijn zware figuur de grootste plaats eist, en achterin de andere dochter, al even ongemakkelijk tussen haar moeder en de logee in geklemd. Het lichte wagentje deint onder zoveel gewicht.

Vrouw Hoogstee, door Geurt naar buiten geroepen, schudt haar hoofd. „Nou moet er toch es een ongeluk gebeuren!” zegt ze. „Hoe komen ze er dan zo gauw uit met z'n allen?”

Ze rilt al bij de gedachte alleen.

„D'r is niet veel gerij op de weg, en de bles van Kollema is een kalm dier!” stelt haar man haar gerust.

Hij blijft nog staan om het spul na te kijken, als de anderen alweer aan hun werk zijn gegaan. En wanneer hij zich eindelijk óók omkeert, mompelt hij nog half hardop tegen zichzelf:

„Geweldig jammer toch, dat ze op zo'n kolossaal bedrijf geen zoon hebben! Wat moet ervan worden, als die deerntjes een keer trouwen gaan?”

Nee, er is niet veel gerij op de weg, en de bles van Kollema is werkelijk een heel rustig dier. Het ziet er zo op 't oog niet naar uit dat er gevaar dreigt voor 't gezin van de Oranjehoeve. Er heerst dan ook, ondanks de weinige ruimte, een montere stemming in de wagen. De boer toont zijn zuster vol trots elk stuk land dat hij zijn eigendom mag noemen, en deze, al heeft ze 't bezit van haar broer heus wel vaker gezien, is gul met haar lof.

„En dat je dat nou helemaal zelf opgewerkt hebt, Leen!” prijst ze telkens weer, denkend aan het ouderwetse gedoe waar zij op zit en dat al aan de grootouders van haar man heeft behoord.

„Jullie boeren toch ook niet slecht!” meent vrouw Kollema.

O nee, daar zal tante Gijsje niet over klagen. Ze tellen méé in hun dorpje, dat wil ze best weten. Maar toch, zo'n heel nieuw spul, dat is altijd een hartewens van haar gebleven.

Zo rijden ze ongemerkt het dorp uit en raken hoe langer hoe verder van huis. Bij een uitspanning in een naburig gehucht wordt even aangelegd om een kleinigheid te gebruiken, dan gaat de tocht weer voort. 't Loopt al tegen half vijf, als ze langs een andere weg de eigen woonplaats weer bereiken.

En dan, juist op de wegscheiding tussen het dorp en een buurtschap, gebeurt het ineens. Een paar jongens zijn aan 't vechten om een bikkel, die over de straat rolt en waarvan ze elkaar met stompen en scheldwoorden het eigendomsrecht betwisten. Het paard schrikt van 't onverwachte kabaal, heft de kop en steigert wild achteruit. Kollema, met een vloek aan 't adres van de ruziemakers, wil de teugels inhouden, maar het is te laat. De anders zo kalme Bles slaat op hol. Kletterend dreunen zijn hoeven over de straatstenen, de wagen slingert onheilspellend mee. In woeste vaart gaat het de dorpsweg op, zonder dat de tierende boer kans ziet het heft weer in handen te krijgen.

De vechtersbazen van zo pas hebben al lang het veld geruimd. Ze rennen naar huis, om daar gillend van schrik de tijding over te brengen: „Een peerd! Een peerd op hol!”

Ook uit de brik snerpen angstkreten op. De boerin en haar dochters klemmen zich duizelig aan elkaar vast en zien in gedachten het voertuig al tegen een boom of in een sloot liggen. Tante Gijsje, die nu naast haar broer zit, schreeuwt met de handen voor 't gezicht:

„Leen, o Leen, houd hem, houd hem dan toch!”

Ze krijgt een driftige snauw als antwoord en krimpt als een bange vogel ineen bij elke schok die het wagentje ondergaat.

„Heere, God, help ons!” steunt ze ten slotte, en in een flits gaat het door haar heen dat 't morgen Kerstmis is en dat ze daar geen seconde meer aan gedacht heeft. Zou God haar nu door een vreselijk ongeluk de ogen willen openen, of zouden zij en haar familie het Kerstfeest misschien helemaal niet meer beleven?

„Heere, help ons! Vergeef ons!” kermt ze opnieuw.

Meteen — als een ander het haar verteld had zou ze 't niet geloofd hebben — is er de verhoring van haar in doodsangst opgezonden gebed. Achter een paar struiken vandaan, die opzij van de brede dorpsweg groeien, komt een magere sjofelgeklede gedaante te voorschijn. Jannes! Niemand zal later ooit kunnen zeggen hoe het mannetje daar juist op dat ogenblik kwam. Hij kan zo vreemd her en der zwerven, zijn kostmensen weten meestal niet eens waar hij uithangt. Maar nu staat hij hier aan de wegkant, en zó achterlijk is hij niet, of hij beseft onmiddellijk dat hier iemand in nood verkeert. Dat het Kollema is, zijn vijand, die hem altijd wegjoeg als hij om z'n zaterdags pruimpje kwam,

dringt maar vluchtig tot hem door. Hij weet alleen dat een hollend paard gevaarlijk is, dat z'n grootvader hem daar vroeger voor waarschuwde en hem ook heeft verteld wat je in zo'n geval doen moet.

„Ho! Ho peerd! Stop!”

Midden op de weg springt hij voor de brik, zijn ene arm zwaait als een molenwiek door de lucht.

Het helpt. Even plotseling als hij daarnet aan 't draven sloeg, staat Bles stil. De wagen helt door de onverhoedse schok bedenkelijk over, maar de boer, direct weer volledig bij zijn positieven, weet met een forse ruk aan de teugels z'n gerij overeind te houden. Wat hij niet beletten kan, is dat Jannes, die het paard bij 't bit had gegrepen, zijn evenwicht verliest, in zijn schrik het hoofdstel weer loslaat, met een smak achterover op de weg neerploft en daar kreunend liggen blijft. Onder luid verward gejammer werken vier doodsbleke vrouwen zich achter elkaar uit het wagentje.

Een half uur later is 't hele gezelschap bijeen in de keuken van buurman Hoogstee. Die kwam net met de boerenwagen aanrijden, toen hij het ongeluk met Jannes zag gebeuren. Subiet is hij naast de brik gestopt en heeft niet alleen het kreunende mannetje, maar ook het bevende groepje vrouwen voor zijn rekening genomen.

„Breng jij je peerd maar op stal, buur, en kom dan ook maar naar mijn huis. M'n vrouw heeft voor jullie allemaal wel wat warmes te drinken!” heeft hij tegen Kollema gezegd. En de rijke boer heeft zich dit keer maar al te gedwee laten raden.

Geurt is de dokter gaan opbellen, die nu met moeder Hoogstee in de opkamer bij de patiënt is. De stumper heeft 't er nog wondergoed af gebracht. Een lichte hersenschudding, wat schaafwonden en een gekneusd been. Dat kan allemaal best weer in orde komen. Ze moeten hem hier maar verplegen, beslist de boerin, want dat kan zijn kostvrouw die haar eigen ziekelijke man ook al verzorgen moet, er onmogelijk bij doen. In de keuken wordt weinig gezegd. De Kollema's zitten elk met hun eigen gedachten vervuld voor zich uit te turen. 't Is boer Hoogstee die op 't laatst de stilte verbreekt.

„Jullie mogen God wel danken, mensen. 't Had wel es een heel raar Kerstfeest voor jullie kunnen worden dit jaar!”

Daar zwijgen de buren op, maar tante Gijsje knikt zó nadrukkelijk, dat je niet hoeft te vragen of ze 't ermee eens is.

De boer heeft nog meer te zeggen.

„En jullie mogen die stakker daar in de opkamer ook wel dankbaar wezen. Da's het middel in Gods hand geweest om jullie te redden!”

't Is nu Kollema's beurt om te knikken.

„Je stuurt mij de doktersrekening maar!” zegt hij kort.

Hoogstee wil antwoorden dat dat niet hoeft, dat ze die wel van 't armbestuur betaald kunnen krijgen. Maar hij bedenkt zich. 't Is misschien Kollema's bedoeling om wat goed te maken, en dat mag hij niet tegengaan.

„Goed buur, dat doen we!” zegt hij dan ook. „En ik denk zo, dat Jannes in 't vervolg je deur ook niet meer voorbij hoeft te gaan om een pruim tabak!”

„Een pruim tabak?” 't Is Kollema's vrouw die het vraagt. „Een ons zal-die hebben, iedere zaterdag! Dat heeft-ie gerust wel aan ons verdiend!”

Ze informéert zelfs niet of haar man het wel goedvindt. Dit is nu eens een besluit van háár!

De volgende dag is het Kerstmis. Een vreemde Kerstmis voor moeder Hoogstee, die niet naar de kerk kan vanmorgen. Maar toch een goede Kerstmis, dat horen de mannen van haar als ze thuiskomen. Met tranen in de ogen vertelt ze het hun onder 't koffiedrinken.

„Ik liep zo'n beetje in mezelf te zingen van „ere zij God” en „stille nacht”. 'k Had er geen erg in dat de opkamerdeur openstond en dat Jannes me horen kon. Maar toen ik hem later kwam helpen, toen vroeg-t-ie ineens of ik hem 't Kerstverhaal nog es vertellen wou, net als z'n opa het vroeger gedaan had. Nou, jullie weten: ik bèn geen vertelster. Maar ik kon 't de stakker toch niet weigeren — en achteraf geloof ik dat het nog wel aardig goed is gegaan!”

Ze zijn er allemaal stil van. Ook Geurt, die gisteren nog betoogde dat ze zo iemand als Jannes maar in een gesticht moesten doen, omdat hij met z'n gebedel om tabak het hele dorp verschandaliseerde.

De zondag daarop zijn er in de dorpskerk een heleboel mensen die hun oren niet kunnen geloven. Want inplaats van over de voorstelling in de

tempel, anders het vaste onderwerp voor deze eerste dienst na Kerstmis, preekt de dominee vandaag uit het vijfde hoofdstuk van Mattheüs, waar de Heiland zegt:

„Zalig zijn de armen van geest, want hunner is het Koninkrijk der hemelen!”